

ЛІТЕРАТУРА:

1. Серийные сексуальные убийства / [Ю.М. Антонян, В.А. Верещагин, С.А. Потапов, Б.В. Шостакович]. – М. : Юрид. лит, 1997. – 352 с.
2. Борисов В.И. Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации / В.И. Борисов, В.Н. Куц. – Х. : НПКФ «КОНСУМ», 1995. – 104 с.
3. Игнатов А.Н. Ответственность за насильственное совершение действий сексуального характера / А.Н. Игнатов // Советская юстиция. – 1991. – № 12. – С. 10–11.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
5. Навроцький В.О. Злочини проти особи : [лекції для студентів юридичного факультету] / В.О. Навроцький. – Львів : Юридичний факультет Львівського університету ім. Івана Франка, 1997. – 33 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка]. – К. : Юридична думка, 2007. – 1184 с.
7. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. – К. : А.С.К., 2005. – 848 с.
8. Пономаренко Є. Обставини, що обтяжують кримінальну відповідальність за зґвалтування / Є. Пономаренко // Право України. – 2006. – № 7. – С. 82–86.
9. Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного суду України від 07.02.2003 № 2 // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 1 (35). – С. 2–11.
10. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи : Постанова Пленуму Верховного суду України від 30.05.2008 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs>.
11. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 16.07.1997. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 466 с.
12. Уголовный кодекс Азербайджанской республики. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 325 с.
13. Уголовный кодекс Кыргызской республики. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 352 с.
14. Уголовный кодекс Российской Федерации // Сборник кодексов Российской Федерации. – М. : Издательство ЗАО «Славянский дом книги», 1997. – 608 с.
15. Уголовный кодекс Республики Таджикистан от 21.05.1998. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 410 с.
16. Шевчук Ю.І. Кваліфікація насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчиненого щодо малолітньої особи або якщо воно спричинило особливо тяжкі наслідки / Ю.І. Шевчук // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2005. – № 2. – С. 171–178.
17. Швець Ю.С. Проблеми кваліфікації умисних вбивств, поєднаних із зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом / Ю.С. Швець // Держава і право. – 2006. – № 32. – С. 433–439.

УДК 343.156.7

НЕПРАВИЛЬНЕ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ ЯК ПІДСТАВА ЗМІНИ АБО СКАСУВАННЯ РІШЕНЬ СУДУ

Суховерська З.З., аспірант
Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті на підставі аналізу доктрини права та судової практики досліджено окремі види причин неправильно застосування норм Особливої частини Кримінального кодексу України, що тягнуть за собою скасування або зміну судового рішення, а також узагальнено наслідки такого помилкового застосування.

Ключові слова: застосування норм, судові рішення, судова помилка, зміни або скасування судових рішень, кримінальне судочинство.

В статье на основании анализа доктрины права и судебной практики исследованы отдельные виды причин неправильного применения норм Особенной части Уголовного кодекса Украины, влекущих отмену или изменение судебного решения, а также обобщены последствия такого ошибочного применения.

Ключевые слова: применение норм, судебное решение, судебная ошибка, изменения или отмены судебных решений, уголовное судопроизводство.

Suhoverska Z.Z. INCORRECT APPLICATION OF THE SPECIAL PART OF CRIMINAL LAW AS A BASIS CHANGE OR CANCELLATION MAKING CUDU

In this article, based on an analysis of the doctrine of law and jurisprudence were investigated the causes of certain types of incorrect application of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, entailing the cancellation or modification of the judgment, as well as the generalization of the consequences of such erroneous application.

Key words: application standards, judgment, judicial error, change or cancellation of judgments, criminal proceedings.

Постановка проблеми. Обраний Україною курс на євроінтеграцію й необхідність здійснення адаптації українського законодавства (у тому числі й кримінального законодавства) до європейських стандартів, що закріплено в Законі України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», ставлять невідкладні завдання щодо реформування та демократизації національного законодавства в усіх сферах. Виходячи з цього, найбільш пріоритетним напрямом є належне забезпечення прав людини, а також їх надійний правовий захист. Ратифіковані Верховною Радою України Конвенція про

захист прав і основоположних свобод людини та громадянина й Міжнародний пакт про громадянські та політичні права встановлюють право засудженого за будь-який злочин на перегляд вироку вищою судовою інстанцією згідно із законом. В Україні це право гарантоване Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) на рівні закріплення як самостійних засад кримінального судочинства (ст. ст. 21, 24 КПК України).

Ступінь розробленості проблеми. Прийняття нового КПК України, який набув чинності 19 листопада 2012 р., свідчить, що в цьому напрямі здійснюється спроба створення нових

правових і дієвих механізмів запобігання, виявлення та виправлення слідчих і судових помилок. Як слушно зазначив видатний вітчизняний науковець В.Я. Тацій, на сучасному етапі державотворення, сферами докладання зусиль кримінально-процесуальної науки є вдосконалення системи перегляду судових рішень і виправлення судових помилок, запровадження правозахисних механізмів, за допомогою яких учасники кримінального процесу могли б ефективно відстоювати законні інтереси [1, с. 12]. Саме тому першочергового значення набуває потреба підвищення якості розгляду кримінальних справ місцевими загальними судами. Так, за даними судової статистики щодо розгляду судами України кримінальних справ за результатами перевірки апеляційними судами вироків місцевих судів, за 2011 р. було скасовано 8 703 і змінено 4 214 вироків місцевих судів [2]. Однією з найпоширеніших підстав для скасування або зміни вироку була така підстава, як неправильне застосування кримінального закону. З огляду на це набуває необхідності формування нових наукових підходів щодо дослідження проблеми неправильного застосування Закону України про кримінальну відповідальність як цілісного механізму для перевірки законності й обґрунтованості судових рішень.

Саме тому **метою статті** є визначення найбільш поширених випадків неправильного застосування норм Особливої частини кримінального закону як підстави для зміни або скасування судових рішень.

До неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність, що тягне за собою скасування або зміну судового рішення, законодавець зараховує таке: 1) незастосування судом кримінального закону, який підлягає застосуванню; 2) застосування кримінального закону, який не підлягає застосуванню; 3) неправильне тлумачення закону, яке суперечить його точному змісту; 4) призначення більш суворого покарання, ніж передбачено відповідною статтею (частиною статті) закону України про кримінальну відповідальність [4]. При цьому поняття «кримінальний закон» уживається в кількох аспектах: а) як Кримінальний кодекс (далі – КК) України, тобто кодифікований законодавчий акт, прийнятий Верховною Радою України, у якому за певною системою викладені кримінально-правові норми; б) як окрема стаття КК України або її частина, що передбачає відповідальність за злочин певного виду; в) як відповідні положення міжнародних договорів, імplementовані в КК України на загальногалузевому рівні [5, с. 9].

Виклад основного матеріалу. Отже, підставою для зміни або скасування вироку суду є неправильне застосування виключно кримінального закону.

У процесуальній літературі вже давно звернено увагу на те, що перші два випадки неправильного застосування кримінального закону не можна розглядати як окремі, відмінні один від одного види цієї підстави для скасування чи зміни судових рішень. Так, якщо суд застосував закон, що не підлягає застосуванню, він водночас не застосував закон, який підлягає застосуванню [6, с. 104]. Що ж стосується третього випадку неправильного застосування кримінального закону – неправильного тлумачення закону, яке суперечить його точному змісту, то воно взагалі не є різновидом цієї підстави для скасування чи зміни судових рішень, оскільки

тлумачення як установлення точного змісту норми права передуює її застосуванню й може тільки тягнути за собою вказані вище порушення [7, с. 134]. Правильне застосування норми права можливе лише у випадку правильного застосування кожного її структурного елемента: гіпотези, диспозиції та санкції. Порушення хоча б однієї частини норми тягне за собою неправильне застосування норми загалом.

Загальновідомо, що вітчизняне кримінальне законодавство є кодифікованим. Звідси всі його норми (за винятком положень міжнародних договорів) містяться лише в КК України [8, ст. 3], який традиційно складається із Загальної та Особливої частин. Загальна частина містить поняття й інститути, які стосуються всіх розділів Особливої частини. Своєю чергою, Особлива частина присвячена визначенню, які саме суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання передбачені за їх учинення. Обидві частини органічно взаємопов'язані, взаємозумовлені і становлять єдину систему кримінально-правових норм. Виходячи з наведених положень, науковець В.М. Галкін запропонував в основу класифікації порушень норм кримінального права покласти види кримінально-правових норм за місцем їх закріплення (норми Загальної та норми Особливої частини КК України), а також структурні елементи цих норм [9, с. 157–158]. Розвинувши цю ідею, науковець Є.В. Благов обґрунтував необхідність закріплення іншої редакції статті КПК України, яка визначає зміст неправильного застосування Закону про кримінальну відповідальність: «Неправильним застосуванням кримінального закону визнається застосування кримінального закону не у відповідності з викладеними в ньому вимогами. Неправильним застосуванням кримінального закону є неправильне застосування статей Загальної частини кримінального законодавства; неправильне застосування статей Особливої частини кримінального законодавства» [10, с. 20]. Така пропозиція законодавчої регламентації однієї з підстав для скасування або зміни судових рішень не тільки одержала підтримку серед науковців і практиків, а й відображена в кримінально-процесуальних законах Латвії, Литви, Росії. Так, відповідно до ст. 382 КПК РФ [11], неправильним застосуванням кримінального закону є таке:

- 1) порушення вимог Загальної частини КК РФ;
- 2) застосування не тієї статті або не тих пунктів і (або) частин статті Особливої частини КК РФ, які підлягали застосуванню;
- 3) призначення покарання більш суворого, ніж передбачено відповідною статтею Особливої частини КК РФ.

Згідно з ч. 2 ст. 369 КПК Литовської Республіки, неправильне застосування кримінального закону має місце тоді, коли неправильно застосовані загальні норми КК Литовської Республіки, а також коли кваліфікація злочину відбувається не згідно зі статтями, частинами й пунктами статті КК Литовської Республіки, положень яких необхідно дотримуватися [12]. Подібне формулювання містить і ст. 574 КПК Латвійської Республіки, яка порушенням кримінального закону визнає таке:

- 1) неправильне застосування статей Загальної частини кримінального закону;
- 2) неправильне застосування під час кваліфікації злочинного діяння статті кримінального закону, її частини або пункту;

3) призначення виду та розміру покарання, не передбаченого санкцією відповідної статті кримінального закону, її частиною або пунктом [13].

Як видно з наведених положень КПК вказаних держав, у них більш детально відображено види неправильного застосування кримінального закону.

Тепер з огляду на предмет дослідження розглянемо випадки, за яких неправильне застосування норм саме Особливої частини КК України є підставою для зміни або скасування судових рішень.

I. Призначення виду покарання, що не передбачене санкцією норми Особливої частини КК України.

Цей вид неправильного застосування норм Особливої частини КК України полягає в тому, що суддя або колегія суддів під час призначення покарання порушують приписи норми Особливої частини кримінального закону України і призначають покарання, що не передбачене санкцією відповідної норми.

Так, наприклад, у справі № 1-195/2011 Ухвалою колегії судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Вінницької області від 30.07.2012 вирок Вінницького районного суду Вінницької області від 10.05.2012 щодо ОСОБА_3 скасовано, а справу повернено на новий судовий розгляд у той самий суд в іншому складі суду. Вироком Вінницького районного суду Вінницької області Особу_3 засуджено за ч. 1 ст. 317 КК України та призначено йому покарання у вигляді 3 років позбавлення волі. За ч. 4 ст. 71 КК України до призначеного покарання частково приєднано невідбуту частину покарання за вироком Жмеринського районного суду Вінницької області від 21.03.2008 за ч. 2 ст. 185 КК України, остаточне покарання ОСОБА_3 призначено у вигляді 4 років позбавлення волі з відбуттям покарання в кримінально-виконавчій установі.

Скасовуючи цей вирок, Апеляційний суд Вінницької області мотивував своє рішення тим, що суд, призначаючи покарання ОСОБА_3 за ст. 71 ч. 4 КК України, указав так: до призначеного покарання частково приєднати невідбуту частину покарання за вироком Жмеринського районного суду Вінницької області від 23.08.2008 за ст. 185 ч. 2 КК України та остаточне покарання ОСОБА_3 призначити у вигляді 4 років позбавлення волі з відбуттям покарання в кримінально-виконавчій установі, що, у свою чергу, порушує вимоги ст. ст. 51, 317 КК України, тоді як цей вид покарання не передбачений кримінальним законом [14].

II. Неправильне визначення кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого нормою Особливої частини КК України.

Неправильне визначення кваліфікуючих ознак злочину є помилкою кримінально-правового характеру й може виявлятися в трьох аспектах: невизнання наявності складу злочину в діяннях, у яких він міститься; установлення наявності складу злочину в діяннях, де він відсутній; неправильне застосування норми КК України під час кваліфікації злочинів.

Так, Особу_1 вироком Києво-Святошинського районного суду Київської області засуджено за ч. 1 ст. 185 КК України та за ч. 3 ст. 185. На підставі ч. 1 ст. 70 КК України ОСОБА_1 шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим остаточне призначено покарання у вигляді трьох років позбавлення волі.

Як убачається з матеріалів справи, ОСОБА_1 визнано винною в таємному викраденні чужого майна ТОВ «А» й таємному викраденні майна громадянина ОСОБА_2, учиненому повторно, поєднаному з проникненням у сховище, тобто в учиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 185, ч. 3 ст. 185 КК України.

В ухвалі Апеляційного суду Київської області встановлено, що висновок суду про наявність у діях засудженого під час викрадення майна ОСОБА_2 такої кваліфікуючої ознаки, як проникнення в сховище, є необґрунтованим, оскільки подвір'я будинку не є сховищем.

Такий висновок суду, як зазначено в ухвалі, потягнув за собою неправильну кваліфікацію дій ОСОБА_1 за ч. 3 ст. 185 КК України, тобто було неправильно застосовано кримінальний закон, що є, відповідно до положень ст. 367 КПК України, підставою для зміни вироку.

Дії засудженого по епізоду викрадення майна ОСОБА_2 потрібно кваліфікувати за ч. 2 ст. 185 КК України. За таких обставин Колегія суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Київської області змінила вирок: дії засудженого переключувала з ч. 3 ст. 185 КК України на ч. 2 ст. 185 КК України [15].

III. Необґрунтоване застосування норм або незастосування без належного обґрунтування вимог норм Особливої частини КК України.

Призначаючи вид і міру покарання, суд повинен керуватися вимогами норм Загальної та Особливої частини КК України. Тому необґрунтоване застосування норм або незастосування без належного обґрунтування вимог норм Особливої частини КК України є наслідком винесення неправомірного судового рішення.

Так, ОСОБУ_1 за вироком суду першої інстанції визнано винною та засуджено за те, що, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, рухаючись автодорогою, порушила правила безпеки дорожнього руху, допустила зіткнення з іншим автомобілем, у результаті чого двоє пасажирів цього автомобіля від отриманих тілесних ушкоджень загинули на місці, а водій отримав тілесні ушкодження середнього ступеня тяжкості. ОСОБУ_1 призначено покарання за ч. 3 ст. 286 КК України у вигляді п'яти років позбавлення волі.

На порушення вимог ст. 371 КПК України суд під час призначення покарання не застосував до засудженого обов'язкове додаткове покарання за вчинення вказаного злочину – позбавлення права керування транспортними засобами.

Під час перевірки вироку Суд апеляційної інстанції вказав, що санкцією ч. 3 ст. 286 КК України передбачено обов'язкове додаткове покарання – позбавлення права керування транспортними засобами. Однак суд такого покарання не призначив без наведення мотивів свого рішення, що свідчить про неправильне застосування ним кримінального закону.

Наведене засвідчує, що судом першої інстанції було неправильно застосовано кримінальний закон, що вплинуло на призначення міри покарання й потягло за собою скасування вироку апеляційним судом.

За таких обставин вирок суду першої інстанції було скасовано з направленням справи на новий судовий розгляд [16].

IV. Неправильне застосування судом норми Особливої частини КК України, пов'язане з помилковим тлумаченням кваліфікуючих ознак злочину.

Необхідно зазначити, що помилкове визначення кваліфікуючих ознак злочину як підстава для скасування або зміни судового рішення передусім пов'язане з помилковим визначенням судом складу злочину, його кваліфікуючих ознак або ж ознак, які стосуються суб'єкта злочину, що й має наслідком винесення незаконного судового рішення, яке підлягає зміні чи скасуванню.

Так, за вироком Середино-Будського районного суду Сумської області суду ОСОБА_1 визнана винною й засуджена за те, що за попередньою змовою з ОСОБА_3 та ОСОБА_4, які не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність за вчинений злочин, скориставшись вільним доступом до АДРЕСА_2, таємно викрали належне ОСОБА_5 майно, вартістю 2 021 грн.

Згідно з вироком, дії ОСОБА_1 кваліфіковані за ч. 2 ст. 185 КК України як таємне викрадення чужого майна за попередньою змовою групою осіб.

Відповідно до п. 24 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику про злочини проти власності» від 06.11.2009 № 10, коли із групи осіб, які вчинили злочин, лише одна особа є суб'єктом злочину, а решта осіб унаслідок неосудності, або у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, чи з інших підстав не можуть бути суб'єктами злочину, дії винної особи, яка за таких обставин притягується до кримінальної відповідальності, не можна розглядати як учинення злочину групою осіб.

Отже, Суд під час постановлення вироку не врахував, що ОСОБА_3 та ОСОБА_4 не є суб'єктами злочину, передбаченого ст. 185 КК України, оскільки не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність за цей злочин, і помилково кваліфікував дії ОСОБА_1 за ч. 2 ст. 185 КК України як учинення ним крадіжки за попередньою змовою групою осіб.

За таких обставин колегія суддів із розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Сумської області вирок суду змінила та пере кваліфікувала злочинні дії ОСОБА_1 з ч. 2 ст. 185 КК України на ч. 1 ст. 185 КК України, оскільки він учинив таємне викрадення чужого майна [17].

Висновки. Ураховуючи вищенаведені наукові погляди та правозастосовну практику, під неправильним застосуванням норм Особливої частини КК України потрібно розуміти діяльність спеціально уповноважених державних органів і посадових осіб, яка полягає в неправильній кваліфікації норм Особливої частини КК України, що тягне за собою скасування або зміну судового рішення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тацій В.Я. Українська держава і право на початку XXI століття / В.Я. Тацій // Право України. – 2010. – № 1. – С. 12.
2. Дані судової статистики щодо розгляду судами України кримінальних справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statistika.
3. Благов Е.В. Неправильное применение уголовного закона как основание к отмене или изменению приговора : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Е.В. Благов. – Казань, 1985. – 16 с.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Матишевський П.С. Законодавство України про кримінальну відповідальність / П.С. Матишевський // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. – К. : А.С.К., 2002. – С. 8–11.
6. Строгович М.С. Проверка законности и обоснованности судебных приговоров / М.С. Строгович. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1956. – 320 с.
7. Омеляненко Г. Питання перевірки законності та обґрунтованості вироків вищестоящою судовою інстанцією / Г. Омеляненко // Коментар судової практики з кримінальних справ / Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1996. – № 6. – С. 128–169.
8. Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://duma.consultant.ru/page.aspx?1151148>.
9. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
10. Галкин В.М. Уголовно-правовые основания отмены (изменения) процессуальных решений / В.М. Галкин // Проблемы совершенствования советского законодательства. Труды ВНИИСЗ. – М., 1978. – Т. 12. – 1978. – С. 148–160.
11. Благов Е.В. Теория применения уголовного права : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Е.В. Благов. – СПб., 2005. – 32с.
12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tm.infolex.lt/?item=taktai_list&aktoid=53756&strnr=369.
13. Уголовно-процесуальний закон Латвійської Республіки. – Рига : Biznesa infonacijas birojs, 2006. – 240 с.
14. Ухвала Апеляційного суду Вінницької області у справі № 1-195/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25421989>.
15. Ухвала колегії суддів судової палати з кримінальних справ Апеляційного суду Київської області № 11-848/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25066987>.
16. Ухвала Колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Київської області № 11-656/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24511551>.
17. Ухвала колегії суддів з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Сумської області у справі № 11-291/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15596185>.